

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2008:7

*Lapseksiottamisesta annetun lain
uudistamistarpeet*

Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta

*Lapseksiottamisesta annetun lain
uudistamistarpeet*

Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta

ISSN 1458-7149
ISBN 978-952-466-690-9 (nid.)
ISBN 978-952-466-691-6 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
10.3.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä	
Mette Manninen		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 15.6.2006	
Julkaisun nimi Lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeet Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
<p>Lapseksiottamista koskevan lain uudistamistarpeita käsitelleestä arviomuistiosta saatiin lausunnot yhteensä 14 viranomaiselta ja yhteisöltä.</p> <p>Kaikki lausunnonantajat pitivät arviomuistiassa tarkasteltuja lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita tarpeellisina ja perusteltuina. Käytännön kokemuksen perusteella useat lausunnonantajat pitivät muistiassa esitetyjä ongelmia todellisina ja esitetyjä kehittämisvaihtoehtoja hyvänä pohjana lakiuudistuksen valmistelulle.</p>			
Avainsanat: (asiasanat)			
adoptio, ottolapsi, perheoikeus			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 16/41/2007			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:7		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-690-9 (nid.) 978-952-466-691-6 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
10.3.2008

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Mette Manninen	Typ av publikation Remissammandrag		
	Uppdragsgivare Justitieministeriet		
	Datum då organet tillsattes 15.6.2006		
Publikation (även den finska titeln) Behovet av revidering av adoptionslagen. Remissammandrag över promemorian (Lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeet. Lausuntotiivistelmä arviomuistiosta)			
Publikationens delar			
Referat Utlåtanden om promemorian om behovet av revidering av adoptionslagen inkom från sammanlagt 14 myndigheter och organisationer. I alla utlåtanden anser man att det revideringsbehov som tas upp i promemorian är nödvändigt och motiverat. Utifrån praktiska erfarenheter ansåg man i flera utlåtanden att de beskrivna problemen är faktiska problem och att de föreslagna utvecklingsalternativen utgör ett gott underlag för beredningen av en revidering av lagen.			
Nyckelord adoption, adoptivbarn, familjerätt			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 16/41/2007			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2008:7		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-690-9 (häft.) 978-952-466-691-6 (PDF)
Sidoantal	Språk	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	2
2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA.....	2
3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN.....	2
3.1 Perheen sisäinen adoptio samaa sukupuolta olevan parin perheessä	2
3.2 Ottolapsineuvontaa ja kotimaista adoptioprosessia koskevan sääntelyn kehittäminen	5
3.3 Kansainvälistä lapseksiottamispalvelua koskevan sääntelyn kehittäminen	7
3.4 Lupamenettely lapseksiottamisasioissa	8
3.5 Itsenäiset adoptiot ulkomailta.....	10
3.6 Eräitä muita muutostarpeita.....	11
3.6.1 Lapseksiottamislain siirtymäsäännösten kumoaminen.....	11
3.6.2 Ottolapsisuhde avioesteenä	11
3.6.3 Rikosrekisteritiedot	11
3.6.4 Yksityisyyden suojan toteutuminen adoptioasiakirjojen käsittelyssä	11
3.6.5 Adoptiolautakunnan kokoonpano, luvat ottolapsitoimiston ylläpitämiseen ja kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antamiseen sekä muutoksenhaku hovioikeuden päätökseen.....	11
3.6.6 Lapseksiottamislain käsitteistö.....	13
4 MUITA HUOMIOITA.....	13
LIITE	15

1 JOHDANTO

Arviomuistio lapseksiottamista koskevan lain uudistamistarpeista valmistui 25.10.2007. Arviomuistion laati Tuomo Antila oikeusministeriön määräämänä asiantuntijana 15.6.2007 annetun toimeksiannon perusteella.

Arviomuistion mukaan lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) keskeisimmät sisällölliset uudistamistarpeet koskevat perheen sisäisen adoption mahdollistamista rekisteröidyssä parisuhteessa eläville henkilöille, kotimaisen adoptioprosessin kehittämistä, adoptiolutu-asioiden käsittelyn uudelleen organisoimista sekä adoptiolainsäädännön kehittämistä siten, että niin sanotut itsenäiset adoptiot ulkomailta estettäisiin nykyistä tehokkaammin. Näiden kysymysten lisäksi arviomuistiossa tarkastellaan useita muita lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita ja ehdotetaan jatkotoimia.

Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausuntoa 15 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausun-
toja saatiin 14. Näistä lausunnonantajista yksi ilmoitti, ettei sillä ole lausuttavaa asiassa. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu ne viranomaiset ja yhteisöt, joilta lausuntoa pyydettiin ja jotka sen antoivat.

2 YHTEENVETO LAUSUNNOISTA

Kaikki lausunnonantajat pitivät arviomuistiossa tarkasteltuja lapseksiottamisesta annetun lain uudistamistarpeita tarpeellisina ja perusteltuina. Käytännön kokemuksen perusteella useat lausunnonantajat pitivät muistiossa esitettyjä ongelmia todellisina ja esitettyjä kehittämisvaihtoehtoja hyvänä pohjana lakiuudistuksen valmistelulle.

3 KANNANOTOT ASIAKOHDITTAIN

3.1 Perheen sisäinen adoptio samaa sukupuolta olevan parin perheessä

Muistiossa ehdotetaan:

Hallitusohjelman mukaisesti olisi mahdollistettava se, että rekisteröidyssä parisuhteessa elävä henkilö voisi perheen sisäisesti adoptoida parisuhdekumppaninsa lapsen. Lisäksi muistiossa ehdotetaan harkittavaksi kysymystä siitä, tulisiko sellaisessa tilanteessa, jossa lapsi on syntynyt rekisteröidyn parisuhteen aikana, mutta parisuhde on purkautunut avioeron johdosta ennen uuden lain voimaantuloa siirtymäsäännöksiin poikkeuksellisesti mahdollistaa perheen sisäinen adoptio.

Valtaosa lausunnonantajista kannattaa perheen sisäisen adoption mahdollistamista rekisteröidyssä parisuhteessa eläville pareille. (*Sosiaali- ja terveysministeriö, Seta ry, Adoptioperheet ry, Interpedia ry, Sateenkaariperheet ry, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Väestöliitto ry, Suomen Asianajajaliitto, Lapsiasiavaltuutettu, Pelastakaa Lapset ry*)

Kaksi lausunnonantajaa pitää muistion ehdotuksia perheen sisäisestä adoptiosta samaa sukupuolta oleville pareille perusteltuina muistiossa esitetyin varauksin ja poikkeuksin, mutta nämä lausunnonantajat huomauttavat, että hankkeen jatkovalmistelussa tulee selvittää isyyden ja äitiyden biologisia, sosiaalipsykologisia ja oikeudellisia käsitteitä esitettyä laajemmin ja perusteellisemmin. (*Kirkkohallitus ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry*)

Kirkkohallitus huomauttaa lisäksi siitä, että määriteltäessä lapsen etua olennaisena kriteerinä on lapsen oikeus äitiin ja isään aina, kun se on mahdollista, eikä vanhemmuuden käsitteen laajentaminen biologista vanhemmuutta laajemmalle saisi kaventaa tätä oikeutta. Lisäksi kirkkohallitus kiinnittää huomiota siihen, että rekisteröityjen parisuhteiden muodostamisessa perheissä elävien lasten määrä on hyvin pieni ja lukumääriin suhteutettuna on kysyttävä lainsäädäntöhankkeen tarkoituksenmukaisuutta. Kirkkohallituksen mukaan lainsäädännön olisi oltava oikeassa suhteessa ongelman laajuuteen, eikä kaikkiin tilastollisesti marginaalisiin asioihin ole tarkoituksenmukaista säätää lakia.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan perheen sisäisen adoption mahdollisuus rekisteröidyssä parisuhteessa eläville vahvistaisi merkittävästi lapsen oikeudellista asemaa.

Suomen Asianajajaliiton mukaan oikeudellisesti selkeintä perheen sisäisen adoption osalta olisi se, että säännökset olisivat samat riippumatta siitä tuleeko parisuhteeseen sovellettavaksi avioliittolaki vai rekisteröidystä parisuhteesta annettu laki. Biologisen vanhemman oikeuksien turvaamisen osalta liitto toteaa, että myös tältä osin sääntelyn tulisi olla samanlainen riippumatta siitä, onko kyseessä avioliitto vai rekisteröity parisuhde.

Seta ry toteaa, että perheen sisäisen adoption avaamista samaa sukupuolta oleville pareille ei ole välttämättä tarpeen sitoa lapseksiottamisesta annetun lain kokonaisuudistustyöhön. Jotta hallitusohjelman mukainen tavoite voitaisiin varmistaa hallituskauden aikana, olisi yhdistyksen mukaan toimittava ilman ylimääräisiä viivytyksiä. Yhdistys ehdottaa, että lain kokonaisuudistustyön yhteydessä voitaisiin vakavasti pohtia perheen sisäisen adoption avaamista sekä samaa että eri sukupuolta oleville avopareille. Samassa yhteydessä rekisteröidyssä parisuhteessa eläville voitaisiin avata mahdollisuus myös perheen ulkoiseen adoptioon.

Sateenkaariperheet ry esittää, että uudistuksen yhteydessä rekisteröidystä parisuhteesta annetusta laista poistettaisiin 9 §:n 2 momentti, joka estää rekisteröityä paria ottamasta ottolasta yhdessä. Näin rekisteröidyt parit voisivat yhdistyksen mukaan saada oikeuden tulla harkituksi ottolapsen vanhemmiksi samoilla ehdoilla kuin heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävät parit. Yhdistys pitää ongelmallisena sitä, että lapsen tuleminen perheen sisäisen adoption kautta parin yhteiseksi lapseksi edellyttää suhteen katkaisemista olemassa olevaan, parin ulkopuoliseen, juridiseen vanhempaan, vaikkakin tämän vanhemman luvalla. Yhdistyksen mukaan lapsen edun mukaista olisikin, ettei sisäisen adoption toteuttaminen katkaisisi esimerkiksi lapsen isän juridista isyyttä, eikä veisi lain vahvistamaa oikeutta tavata vanhempansa. Lisäksi yhdistys kehottaa vielä pohtimaan, olisiko jokin keino ulottaa muistiossa harkittavaksi esitetty siirtymäsäännös myös lapsiin, jotka ovat

syntyneet nais- tai miesparin yhteiseksi lapsiksi ennen rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain voimaantuloa sekä tilanteisiin, joissa vanhemmat eivät lapsen syntymähetkellä olleet vielä rekisteröidyssä parisuhteessa. Yhdistys huomauttaa, että lakimuutoksen valmistelussa on syytä huomioida myös tilanteet, joissa eronneen rekisteröidyn parin lapsella on alusta asti ollut elämässään sosiaalinen vanhempi, jolle biologinen vanhempi ei syystä tai toisesta halua antaa adoptiomahdollisuutta, sekä tilanteet joissa biologisen vanhemman mahdollinen uusi kumppani haluaa perheen sisäisesti adoptoida lapsen ohi olemassa olevan sosiaalisen vanhemman. Yhdistys pitää tärkeänä myös mahdollisuutta, että rekisteröity pari voisi tietyissä tilanteissa ottaa yhteiseksi ottolapseksi parin lähipiiriin kuuluvan lapsen.

Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että joissakin tapauksissa perheen sisäinen adoptio voi lapsen kannalta olla ongelmallinen, sillä esimerkiksi tilanteessa, jossa siittiöiden luovuttaja on antanut oikeuden isyyden vahvistamiseen, lapsi menettäisi täysin suhteensa toiseen biologiseen vanhempaan. Tätä asiaa tulisi lainvalmistelussa vielä pohtia.

Väestöliitto ry pitää perheen sisäisen adoption ulottamista rekisteröityihin parisuhteisiin tärkeänä ja merkittävänä askeleena kohti aviopuolisoiden ja rekisteröidyssä parisuhteessa elävien tasapuolista kohtelua. Liitto ei kannata biologisen vanhemman oikeuksia turvaavan sääntelyn kiristämistä, koska nämä oikeudet on turvattu riittävästi jo voimassa olevassa laissa. Myös purkautuneen parisuhteen siirtymäsäännöksiin liittyvät rajanvetokysymykset tulisi selvittää. Liiton mukaan lopullisena päämääränä tulisi kuitenkin olla se, ettei rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä pareja missään tilanteessa kohdeltaisi aviopareista poikkeavasti.

Pelastakaa Lapset ry ei kannata sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämietinnössä ”Lapset ja rekisteröity parisuhde” ehdotettua mahdollisuutta tietyissä tapauksissa antaa rekisteröidyssä parisuhteessa eläville pareille mahdollisuus adoptoida yhdessä sellainen lapsi, joka ei ole parisuhteen kummankaan osapuolen oma lapsi. Yhdistys toteaa, että perheen valinta adoptoitavalle lapselle on aina tehtävä lapsen edun mukaisesti, jolloin harkittavaksi voi tulla myös lähipiiriin kuuluva perhe, mutta tästä seikasta ei pidä tehdä samaa sukupuolta olevien parien yhteisadoption mahdollistavaa poikkeusta. Yhdistys huomauttaa, että yhteisadoption mahdollisuus samaa sukupuolta oleville pareille on perheen sisäisestä adoptiosta poikkeava ja siten erikseen ratkaistava kysymys.

Väestörekisterikeskus huomauttaa, että perheen sisäisen adoption ulottaminen rekisteröidyssä parisuhteessa oleviin henkilöihin aiheuttanee muutoksia väestötietojärjestelmän tietokantaan ja kyselyjärjestelmään sekä ainakin eräiden väestötietojärjestelmästä tietoja saavien asiakkaiden tietojärjestelmiin. Väestörekisterikeskuksen mukaan mahdollisten teknisten muutosten kustannusvaikutukset olisi syytä ottaa huomioon uusia säännöksiä valmisteltaessa. Lisäksi muutosten toteuttamiseen väestötietojärjestelmään olisi tarpeen saada riittävä siirtymäaika. (Ks. myös tiivistelmän kohta 3.6.6.)

Adoptioerheet ry huomauttaa, että tarve adoptiolain muuttamiseen on suuri, ja laki tulee uudistaa pikaisesti siinäkin tapauksessa, että yhteiskunta ei vielä olisi valmis samaa sukupuolta olevien perheiden sisäisiin adoptioihin.

3.2 Ottolapsineuvontaa ja kotimaista adoptioprosessia koskevan sääntelyn kehittäminen

Muistiossa ehdotetaan:

Muistion mukaan ottolapsineuvontaa koskevaa lainsäädäntöä, olisi tarpeen täsmentää muun muassa ottolapsineuvonnan jälkipalvelua koskevilta osin. Lisäksi muistiossa ehdotetaan, että lakiin olisi perusteltua ottaa säännös, jonka mukaan ottolapsineuvonnan antaja voisi keskeyttää ottolapsineuvonnan antamisen lapseksiottajalle, jos olisi ilmeistä, että neuvonta ei voisi johtaa lapseksiottamiseen. Lapseksiottajalle tulisi säätää oikeus hakea keskeyttämistä koskevaan päätökseen muutosta riippumatta siitä, onko päätöksen tehnyt kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin vai ottolapsitoimisto.

Myös kotimaista adoptioprosessia olisi tarpeen selkeyttää. Muistiossa ehdotetaan muun muassa, että kotimaista adoptioprosessia kehitettäisiin. Kotimaista adoptioprosessia tulisi muistion mukaan kehittää myös siten, että lapseksiottamisen edellytykset olisi pääsääntöisesti saatettava ottolapsineuvonnan antajasta erillisen lupaviranomaisen tutkittavaksi ennen kuin lapsi saadaan sijoittaa lapseksiottajan luokse.

Valtaosa lausunnonantajista kannattaa pääpiirteissään ottolapsineuvonnan ja kotimaisen adoptioprosessin kehittämistä arviomuistiossa esitetyllä tavalla. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ry, Kirkkohallitus, Seta ry, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Suomen Asianajajaliitto, Sateenkaariperheet ry, Lapsiasiavaltuutettu, Adoptioerheet ry, Pelastakaa Lapset ry)

Kirkkohallituksen mukaan muistiossa ehdotetut muutokset parantaisivat sekä adoptoitavan lapsen että lapseksiottajien oikeusturvaa ja selkeyttäisivät adoptioprosessia.

Suomen Asianajajaliitto ehdottaa kokonaisuudistuksen yhteydessä harkittavaksi sitä, voitaisiinko adoptioprosessi yhtenäistää riippumatta siitä, onko kyseessä kotimainen vai ulkomainen adoptio. Liitto toteaa, että sosiaalitoimen osalta ongelmana on se, että selvityksen ja sijoitusratkaisun tekee sama taho, jolloin käytännössä adoptio voi estyä sosiaalitoimen tekemän ratkaisun vuoksi. Ottolapsineuvonnan selvitysvaihe ja vastaavasti palvelutarjoajien selvitystyö tulisi järjestää nykyisen järjestelmän mukaisesti kunnallisena tai luvanvaraisena toimintana, mutta sijoituspäätösten tekeminen tulisi erottaa tästä toiminnasta. Liitto ehdottaa harkittavaksi, että kotimaisten adoptioiden osalta sijoituspäätösten tekeminen siirrettäisiin lääninhallituksille.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo muistiossa esitetystä poiketen, että adoptiovalmennus tulisi säätää lapseksiottamisen edellytykseksi. Hänen mukaansa valmennus olisi selkeä parannus ottolasten vanhemmuuden tukemisessa ja se vahvistaisi lasten yhdenvertaista kohtelua. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa lisäksi, että uudistuksessa olisi lupa-asioiden osalta syytä pohtia, ovatko nykyiset lapseksiottamisen kriteerit riittävät ja selkeät sekä voisivatko ne mahdollisesti olla samanlaiset kotimaisissa ja ulkomaisissa adoptioissa.

Seta ry ja Sateenkaariperheet ry kannattavat valitusmahdollisuuksien laajentamista adoptioon hakeutuvien henkilöiden oikeusturvan parantamiseksi. Yhdistykset toteavat, että henkilöt, jotka elävät samaa sukupuolta olevan kumppanin kanssa, ovat alttiita syrjiville käytännöille, joten eriarvoisen kohtelun riskin vuoksi valitusmahdollisuuksien turvaami-

nen on välttämätöntä. Yhdistykset painottavat myös asiantuntijoiden käytön merkitystä yhdenvertaisuuden takaamiseksi hakijoille, jotka ovat epätyypillisiä.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto toteaa, ettei ottolapsineuvontaa ole syytä säätää niin sanotuksi subjektiiviseksi oikeudeksi. Sen mukaan ottolapsineuvonnan tulee olla sosiaalipalvelu, jonka antamisesta tulee aina voida tehdä kielteinen valituskelpoinen päätös, silloin kun siihen on asiallinen peruste. Neuvonta tulisikin voida keskeyttää heti, kun saadun selvityksen perusteella on selvää, ettei edellytyksiä lapseksiottamiselle ole olemassa. Sosiaalivirasto huomauttaa, että neuvonta tulisi voida keskeyttää myös muissa kuin arviomuitiassa mainituissa ääritapauksissa. Sosiaalivirasto toivoo, että laissa säädettäisiin tarkkaan niistä perusasioista, joita adoptiovanhemmilta edellytettäisiin, sillä mitä tarkemmin lakiin tai sen esitöihin kirjattaisiin selkeitä edellytyksiä adoptiovanhemmille, sitä aikaisemmassa vaiheessa he voisivat myös itse arvioida omia mahdollisuuksiaan adoptiovanhempina. Lisäksi sosiaalivirasto toteaa, että kotimaisen ja kansainvälisen adoptioprosessin lähentäminen vahvistaisi kotimaasta adoptoitavien oikeusturvaa ja saattaisi kotimaasta ja ulkomailta adoptoitavat lapset yhdenvertaiseen asemaan.

Pelastakaa Lapset ry:n mielestä adoptioineuvonnan riittävän korkea taso on turvattava ja sen laatua tulee valvoa. Yhdistyksen mukaan laissa tulisi säännellä neuvonnan vähimmäistaso. Lakiin tulisi kirjata myös neuvonnanantajien kelpoisuusehdot. Jälkipalvelun tulisi yhdistyksen mukaan olla lakisääteinen oikeus adoptiolapselle ja hänen perheelleen, eikä jälkipalvelun maksajana tulisi olla siihen oikeutettu henkilö. Yhdistyksen mukaan jälkipalvelun maksullisuus ei saisi tulla esteeksi sitä tarvitseville. Adoptiovalmennusta yhdistys pitää lapsen edun näkökulmasta kannatettavana vaihtoehtona. Ensisijaisena vaihtoehtona yhdistys pitää kuitenkin sitä, että Suomessa turvataan adoptioineuvonnan riittävän korkea taso, jolloin neuvonta parhaimmillaan on jo itsessään valmentavaa. Yhdistys ei pidä kannatettavana sitä, että adoptioineuvonnan keskeyttämisestä tehtäisiin oikaisuvaatimus kunnalle. Yhdistyksen mukaan valitukset tulisi ratkaista suoraan hallinto-oikeudessa.

Adoptioperheet ry on huolissaan siitä, että eri puolilla maata asuvat ihmiset ovat hyvin eriarvoisessa asemassa neuvonnan aloittamisen ja keston suhteen. Yhdistyksen mukaan lakiin tulisikin kirjata säännös siitä, mihin mennessä ottolapsineuvonta olisi aloitettava ja mikä sen keston tulisi olla. Adoptioiden onnistumisen edistämiseksi lakiin tulisi kirjata myös vähimmäissäännökset ottolapsineuvonnan sisällöstä. Jälkipalvelun osalta laissa tulisi määritellä vielä se, kuka valvoo jälkipalvelun toteutumista. Yhdistys esittää lisäksi, että kuntien tulisi järjestää ottolapsineuvonnan saaminen ottolapsitoimistolta siinä tapauksessa, että hakija haluaisi adoptoida lapsen kotimaasta, eikä kunta ole ostanut koko neuvontapalvelua ottolapsitoimistolta. Näin poistettaisiin yhdistyksen mukaan ongelma, että ottolapsitoimisto ei anna lasta hakijalle, jolle se ei ole antanut neuvontaa ja jota se ei näin ollen tunne.

Interpedia ry:n mukaan ottolapsineuvonnan sisältöä on tarpeen täsmentää. Jos palvelunantajan jälkipalveluvelvoite säilyy, tulee palvelunantajille turvata riittävät taloudelliset resurssit tämän antamiseen. Jälkipalvelun vastuut tulisi myös selkeyttää. Yhdistys esittää, että lakiin tulisi kirjata selvästi muun muassa se, missä tilanteissa ja miten adoptioineuvonnan antaja voi ostaa jälkipalveluun liittyvää konsultaatiota palvelunantajalta. Lisäksi adoptioineuvontaan kuuluva valmennus olisi suositeltavaa, sillä se edistää lapsen etua. Yhdistyksen mukaan sen tulisikin olla pakollista kaikille adoptionhakijoille. Adoptiovalmennukseen tulisi myös saada riittävä ohjeistus ja taloudelliset resurssit

3.3 Kansainvälistä lapseksiottamispalvelua koskevan sääntelyn kehittäminen

Muistiossa ehdotetaan:

Muistion mukaan lainsäädäntöä olisi tarpeen kehittää siten, että laki mahdollistaisi ulkomailla asuvan lapsen adoptoimisen kansainvälisessä adoptiossa pääsääntöisesti noudatettavien menettelytapojen mukaisesti riippumatta siitä, asuuko lapsi sellaisessa valtiossa, jossa suomalaisella palvelunantajalla on vakituinen yhteistyötaho. Lapseksiottamispalvelun keskeyttämisen osalta muistiossa todetaan, että asiasta olisi asianmukaista säätää lain tasolla. Lisäksi palvelunantajan päätöksestä tulisi oikeusturvasyistä säätää valitusoikeus. Lisäksi lainuudistuksen yhteydessä olisi muistion mukaan perusteltua harkita sitä, miten kansainvälisen lapseksiottamispalvelun valvontaa voitaisiin selkeyttää ja tehostaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö, Lapsiasiavaltuutettu ja Pelastakaa Lapset ry pitävät ehdotettuja uudistuksia tarkoituksenmukaisina.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto kannattaa arviomuistion ehdotuksia lapseksiottamispalvelua koskevan sääntelyn kehittämisestä. Sosiaaliviraston mukaan valvonnan uskottavuuden turvaamiseksi lautakunnan kokoonpanoa tulisi tarkistaa muun muassa siten, että palvelunantajien edustajat jätettäisiin kokoonpanosta pois.

Interpedia ry huomauttaa, että itsenäisten adoptioiden merkitys tulee jatkossa kasvamaan, jos palvelunantajien kautta tapahtuvat adoptiot eivät lisäänty. Yhdistys toteaa, että lainsäädännön olisi ohjattava käyttämään virallista, kansainvälistä adoptiotoimintaa varten luotua järjestelmää ja toimiluvan saaneita palvelunantajia. Lain hengen tulisikin olla sellainen, ettei se mahdollista ulkomaista adoptiota muutoin kuin palvelunantajan kautta. Kansainväliseen adoptiotoimintaan mahdollisesti liittyviä lieveilmiöitä, kuten muun muassa lapsikauppaa, ei voida unohtaa missään adoption vaiheessa ja kaikissa tapauksissa olisi kyettävä osoittamaan, että lapsi on ollut laillisesti vapaa kansainväliseen adoptioon. Yhdistys pitää asiakkaan valitusoikeutta lapseksiottamispalvelun keskeyttämisestä ongelmallisena palvelunantajalle. Jos valitusoikeus koskisi palvelunantajaa, syntyisi tätä kohtaan viranomaisvelvoitteita, eikä yksityisellä taholla ole mahdollisuutta eikä resursseja hoitaa viranomaistoimintaa. Yhdistyksen mukaan yksityisillä yhdistyksillä tulee olla oikeus valita itse asiakkaansa ja yksityisen tahon tulisi säilyttää oikeus määritellä omat lakien ja asetusten mukaiset toimintatapansa. Yhdistys ehdottaa, että yksityiselle palvelunantajalle asiakkaaksi voisi rekisteröityä vain palvelunantajan ulkomaisten yhteistyökumppaneiden hakijaehdot täyttävä hakija ja, että hakijoiden lupakäsittely tapahtuisi jo ennen palvelunantajan valintaa. Lisäksi yhdistys toteaa, että palvelunantajan näkökulmasta valvonta on tärkeää ja keskusviranomaisen rooli tulisikin saada Haagin sopimuksen mukaiseksi myös käytännössä. (Ks. myös tiivistelmän kohta 3.5.)

Sateenkaariperheet ry toivoo, että kansainvälisen lapseksiottamispalvelun valvontaa voidaan kehittää sellaiseen suuntaan, että siihen liittyviä syrjiviä käytäntöjä pyritäisiin ehkäisemään. Yhdistyksen mukaan rekisteröidyssä parisuhteessa elävä henkilö, joka haluaa yksin ottaa ottolapsen, kohtaa lapseksiottamispalvelun tarjoajien taholta järjestelmällistä syrjintää seksuaalisen suuntautumisen vuoksi.

Adoptioperheet ry:n mukaan laissa tulisi säännellä palvelunantajan velvoitteet ja vastuu adoptioprosessin ja hakumatkan epäonnistumisen suhteen. Laissa tulisi myös määritellä

se, mitä tarkoitetaan ilmeisillä syillä lapseksiottamispalvelun keskeytyksen yhteydessä. Lisäksi laissa tulisi edelleen säilyttää velvoite kansainvälisen lapseksiottamispalvelunantajien toiminnan valvomiseksi myös niiltä osin kuin toiminta koskee palvelunantajien toimintaa Suomessa. Yhdistyksen mukaan valvonta tulisi selkeyden vuoksi keskittää saman tahon alaisuuteen kuin palvelunantajien yhteistyön valvonta ulkomaisten palvelunantajien kanssa.

3.4 Lupamenettely lapseksiottamisasioissa

Muistiossa ehdotetaan:

Muistion mukaan adoptiolupa-asioiden käsittely tulisi organisoida kokonaan uudelleen. Muistiossa käsitellään kahta päävaihtoehtoa. Ensimmäisen vaihtoehdon mukaan lupahakemusten käsittely säilytettäisiin adoptiolautakunnan tehtävänä, mutta niiden käsittely organisoitaisiin kokonaan uudelleen ja lautakunnalle osoitettaisiin riittävät henkilöstövoimavarat tehtävän hoitamiseen. Toisen vaihtoehdon mukaan lupahakemusten käsittely siirrettäisiin pois adoptiolautakunnasta, esimerkiksi kuntien sosiaalitoimeen, yhteen tai useampaan lääninhallitukseen taikka Terveysturvakeskukseen. Muistion mukaan tarkoituksenmukaisimmalta vaihtoehdolta tämän hetkisen tilanteen pohjalta vaihtaisi se, että lupa-asiat siirrettäisiin adoptiolautakunnasta 1 – 3 lääninhallituksen käsiteltäväksi. Sama viranomaislainen voisi käsitellä luvat sekä kotimaisiin että kansainvälisiin adoptioihin.

Lisäksi muistiossa ehdotetaan, että lakiin kirjattaisiin säännös lupaviranomaisen oikeudesta peruuttaa myönnetty adoptiolupa. Tämän lisäksi muun muassa säännöksiä, jotka koskevat asian käsittelyä hallinto-oikeudessa ja lupaviranomaisen valitusoikeutta ehdotetaan muutettaviksi.

Suurin osa lausunnonantajista pitää pääosiltaan perusteltuna lapseksiottamista koskevan lupamenettelyn kehittämistä arviomuistiossa esitetyllä tavalla. Erityisen tärkeinä lausunnonantajat pitävät ehdotuksia siitä, että lakiin kirjattaisiin säännös oikeudesta peruuttaa lapseksiottamiseen myönnetty lupa ennen adoption vahvistamista sekä sitä, että turvataan lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä lastensuojeluun perehtyneiden asiantuntijoiden käyttäminen lupamenettelyn eri vaiheissa. Lisäksi useat näistä lausunnonantajista kannattavat lupa-asioiden keskittämistä yhteen tai korkeintaan kahteen viranomaiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, Kirkkohallitus, Interpedia ry, Adoptioperheet ry, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Väestöliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Lapsiasiavaltuutettu, Suomen Asianajajaliitto, Pelastakaa Lapset ry)

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää muistiossa esitettyä pohdintaa adoptiolautakunnan muodosta, asemasta, tehtävistä ja sijainnista hallinnollisena organisaationa hyvänä pohjana tulevalle lakiuudistuksen valmistelulle. Ministeriö kuitenkin katsoo, että jatkossa olisi selvitettävä tarkemmin lupa-asioiden käsittelyn ja muun nykyisen lautakunnan tehtäviin kuuluvien asioiden erittelyä punniten tarkasti sen myönteiset ja kielteiset vaikutukset adoptoitavan lapsen sekä adoptioperheen edun toteutumisessa. Ministeriö puoltaa lupa-asioissa yhden yksikön toteutusmallia, jolla olisi käytössä tarpeeseen nähden riittävät resurssit. Ministeriö kuitenkin huomauttaa, että lupa-asioiden käsittelyn järjestämisessä tulee jatkossa ottaa huomioon menossa olevat suunnitelmat valtion aluehallinnon sekä sosiaali-

ja terveysministeriön alaisten virastojen ja laitosten uudistamisesta. Lisäksi ministeriö esittää harkittavaksi valitusasioiden keskittämistä vain yhteen hallinto-oikeuteen hakijoiden yhdenvertaisen kohtelun takaamiseksi.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että ennakoitavuuden, yhdenvertaisen kohtelun ja ratkaisukäytännön turvaamisen kannalta olisi luontevaa, että tehtävät keskitettäisiin yhteen tai korkeintaan kahteen lääninhallitukseen, joilla tulisi olla mahdollisuus ratkaista asia sen laadusta riippuen joko suppeassa tai laajemmassa kokoonpanossa. Lopullinen ratkaisuvallta adoptioasioissa tulee säilyttää tuomioistuimella. Lisäksi liitto suhtautuu lupaviranomaisen valitusoikeuteen pidättyvästi ja lupaviranomaisella tulisikin olla valitusoikeus vain erityistilanteissa. Liitto kannattaa sitä, että valitusviranomainen ratkaisisi valituksenalaisen asian itse ilman palauttamista. Muutoin muutoksenhakumahdollisuudet tulee liiton mukaan säilyttää mahdollisimman laajoina.

Interpedia ry:n mukaan lupahakemusten ratkaisukokoonpanossa enemmistön tulisi olla sosiaali- ja terveydenhuoltoalan asiantuntijoita, minkä lisäksi adoptioneuvontaan ja kansainväliseen adoptiotoimintaa yleisesti liittyvän erityisasiantuntemuksen tulisi olla turvattu. Yhdistys esittää, että lakiin voisi sisällyttää enimmäisajan, jonka aikana lupahakemus tulisi käsitellä. Yhdistyksen omalta kannalta hyvin ja oikein resursoitu adoptiolautakunta olisi paras vaihtoehto muistiossa esitetyistä vaihtoehtoista. Toisena vaihtoehtona yhdistys kannattaa paria nimettyä lääninhallitusta, joilla olisi riittävät resurssit lupahakemusten käsittelyyn.

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa ensisijaisesti lupahallinnon siirtämistä yhdelle lääninhallitukselle, jotta varmistetaan päätösten yhdenmukaisuus ja asiantuntemuksen kertyminen. Toissijaisesti lapsiasiavaltuutettu kannattaa muistiossa ehdotetuin tavoin Terveydenhuollon oikeusturvakeskusta.

Helsingin kaupungin sosiaalivirasto toteaa, että mikäli lupa-asioiden käsittely säilytetään adoptiolautakunnassa, tulee sille osoittaa riittävät voimavarat tehtävien hoitamiseen ja lautakunnan asiantuntija- ja keskusviranomaistehtävät tulisi erottaa lupa-asioiden käsittelystä. Lisäksi sosiaalivirasto haluaa korostaa, ettei adoptioluvan saaminen ole tae adoptiolapsen saamisesta, vaan se olisi vain perusedellytys adoptiolle.

Sateenkaariperheet ry kannattaa lupahakemusten käsittelyn keskittämistä yhdelle tai korkeintaan muutamalle instanssille. Yhdistys huomauttaa, että lupahakemusten käsittelyn alueellinen hajauttaminen muodostaisi samaa sukupuolta olevien parien oikeusturvan kannalta merkittävän riskin.

Adoptioperheet ry:n mukaan kotimaisen adoption luvat tulee saattaa lupahakemusten piiriin, mikä tulisi ottaa huomioon myös luvan käsittelijätahon resursseja mietittäessä. Lakiin tulisi ottaa myös säännös siitä, kuinka kauan hakemuksen saapumisesta saa mennä aikaa sen käsittelyyn ottamiseen. Yhdistys huomauttaa myös siitä, että valitukset tulee hallinto-oikeuksissa käsitellä kiireellisesti, eikä adoptioprosessia tule pitkittää turhaan. Lisäksi jos hallinto-oikeus voisi myöntää adoptioluvan muutoksenhaun jälkeen, tulisi hallinto-oikeudella olla käytössään riittävä adoptioasiantuntemus tai ainakin mahdollisuus konsultoida näihin asioihin perehtynyttä asiantuntijaa.

Pelastakaa Lapset ry:n mukaan vaikuttaa välttämättömältä erottaa lupa-asioiden käsittely muista keskusviranomaiselle kuuluvista tehtävistä. Yhdistys toteaa, että jos lupa-asioiden

käsittely siirrettäisiin lupajaostoihin, ei niiden kokoonpanon tarvitsisi olla suuri, mutta asiantuntemuksen painopisteen tulisi olla lapsen asioissa. Lautakunnassa nykyisin olevien muiden alojen edustus voitaisiin siirtää lautakunnan asiantuntija- ja keskusviranomaistehävien hoitoon. Lisäksi yhdistys huomauttaa, että valitusprosessin kautta hallinto-oikeudelta adoptioluvan saaneiden hakijoiden kannalta on erittäin tärkeää, että hallinto-oikeus perustelee näkemyksensä kattavasti ja perusteellisesti.

3.5 Itsenäiset adoptiot ulkomailta

Muistiossa ehdotetaan:

Muistion mukaan lapseksiottamislain sääntelyä tulisi kehittää siten, että niin sanotut itsenäiset adoptiot ulkomailta estettäisiin nykyistä tehokkaammin. Siltä osin kuin mahdollisuus itsenäisten adoptioiden tunnustamiseen Suomessa olisi perusteltua edelleen säilyttää, adoption pätevyiden vahvistamisen yhteydessä suomalaisella viranomaisella tulisi olla velvollisuus tutkia, että adoptio on lapsen edun mukainen.

Valtaosa lausunnonantajista pitää kannatettavana sitä, että mahdollisuus käyttää itsenäistä adoptiota muun muassa lupamenettelyn kiertämiseen estettäisiin nykyistä tehokkaammin. (Kirkkohallitus, Interpedia ry, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Sosiaali- ja terveysministeriö, Väestöliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Lapsiasiavaltuutettu, Pelastakaa Lapset ry)

Suomen Asianajajaliiton mukaan, jos itsenäisten adoptioiden asema kokonaisuudistuksessa säilytetään, tulee viranomaisen ratkaisu adoptioiden pätevyiden vahvistamisen yhteydessä perustaa paitsi muodollisten edellytysten tutkimiseen, myös siihen, onko ratkaisua pidettävä lapsen edun mukaisena. Liiton mukaan tällöin olisi edellytettävä, että asiassa hankitaan nykyistä selvitystä vastaava selvitys tai ainakin lupaviranomaisen lausunto.

Lapsiasiavaltuutettu pitää itsenäisten adoptioiden rajoittamista ja niiden tarkempaa sääntelyä erittäin tärkeänä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta, muun muassa lapsikaupan estämiseksi. Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että poikkeustilanteita ja yksittäistapauksia varten voitaisiin säädellä oma menettelynsä. Lapsiasiavaltuutetun mukaan myös näissä tapauksissa tulisi käyttää lapseksiottamispalveluita erityisjärjestelyin.

Interpedia ry huomauttaa, että itsenäisten adoptioiden merkitys tulee jatkossa kasvamaan, jos palvelunantajien kautta tapahtuvat adoptiot eivät lisäänty. Yhdistys toteaa, että Suomeen olisi luotava keskitetty järjestelmä, joka hoitaisi itsenäiset adoptiot ja jolla olisi näissä asioissa tarvittava erityisosaaminen. Näiden adoptioiden laillisuuden ja lapsen edun varmistamisen tulee olla viranomaisten velvollisuus. Yhdistyksen mukaan myös itsenäisesti adoptoivien tulisi saada lain edellyttämää adoptioneuvontaa. (Ks. myös tiivistelmän kohta 3.3.)

Sateenkaariperheet ry huomauttaa, että lainsäädännön lopullista sisältöä määriteltäessä on syytä ottaa huomioon ulkomailta tapahtuneiden adoptioiden pätevyys Suomessa. Lisäksi olisi syytä huomioida se, että luovuttajamaiden kiristäessä linjauksiaan voi syntyä tilanteita, joissa suomalaisilla palvelujentarjoajilla ei ole kontakteja yhteenkään sellaiseen maahan, joka luovuttaisi lapsia yksin adoptoiville henkilöille. Koska lainsäädännöllä ei voida velvoittaa adoptioimistoja luomaan uusia kontakteja tällaisiin maihin, voivat yksin

adoptoivat henkilöt joutua tilanteeseen, jossa itsenäinen adoptio tai siihen verrattava järjestely on adoptioluvan saamisen jälkeen ainoa heille mahdollinen menettelytapa.

3.6 Eräitä muita muutostarpeita

3.6.1 Lapseksiottamislain siirtymäsäännösten kumoaminen

Useat lausunnonantajat kannattavat siirtymäsäännösten kumoamista tai ainakin asian perusteellista selvittämistä. Muutamat näistä lausunnonantajista korostavat myös asiasta tiedottamisen ja riittävän siirtymäajan tärkeyttä, jos siirtymäsäännökset päätetään kumota. (*Kirkkohallitus, Suomen Asianajajaliitto, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Väestöliitto ry, Pelastakaa Lapset ry*)

3.6.2 Ottolapsisuhde avioesteenä

Muutamit lausunnonantajat toteavat, että ottolapsisuhteen tulee olla avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen esteenä ja nykyinen oikeusministeriön myöntämän poikkeusluvan mahdollisuus tulisi poistaa. (*Kirkkohallitus, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto ja Pelastakaa Lapset ry*)

3.6.3 Rikosrekisteritiedot

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Pelastakaa Lapset ry yhtyvät arviomuistiossa ehdotettuun lainsäädännön täsmentämiseen lupaviranomaisen oikeudesta saada käyttöönsä rikosrekisterin tietoja. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö esittää, että samalla tulisi selvittää myös lupaviranomaisen mahdollinen muu rekisteritietotarve, kuten esimerkiksi tarve saada ote pidätysrekisteristä.

3.6.4 Yksityisyyden suojan toteutuminen adoptioasiakirjojen käsittelyssä

Adoptioperheet ry toteaa, että adoptoidulle tulee säätää maksuton oikeus alkuperänsä selvittämiseen myös hänen tultuaan täysi-ikäiseksi.

Pelastakaa Lapset ry:n mukaan jälkipalvelusta saatujen kokemusten valossa ongelmana on ennemminkin tietojen vähäisyys ja niiden puuttuminen. Lapsen edun näkökulmasta yhdistys korostaakin riittävän kattavien tietojen keräämistä.

3.6.5 Adoptiolautakunnan kokoonpano, luvat ottolapsitoimiston ylläpitämiseen ja kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antamiseen sekä muutoksenhaku hovioikeuden päätökseen

Kirkkohallitus painottaa riittävän asiantuntemuksen ja laadunvalvonnan tärkeyttä näitä osioita koskevilta osilta.

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää käsityksensä, ettei palvelunantajien edustajien osallistuminen adoptiolautakunnan kokouksiin ole aiheuttanut sellaisia jääviysongelmia, jotka eivät olisi olleet kokouskäytännöin ratkaistavissa. Ministeriön mukaan palvelunantajien edustus on tuonut lautakunnalle erittäin tärkeää asiantuntemusta kansainvälisten adoptioiden käytännöistä. Neuvottelukunnan asettaminen ei toisi nykytilanteeseen mitään uutta.

Ministeriö esittääkin, että mikäli palvelunantajien edustus lautakunnassa koetaan kuitenkin ongelmalliseksi, voitaisiin heidän asemansa muuttaa asiantuntijajäsenyydeksi.

Suomen Asianajajaliiton mukaan Helsingin hovioikeuden ensimmäisenä asteena nykyisen lain mukaan tekemistä ratkaisuksista tulee olla valitusmahdollisuus.

Adoptioerheet ry toteaa, että mikäli ottolapsitoimiston ylläpitämiseen ja kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antamiseen myönnettävien lupien määräaikaisuus poistetaan, tulee toiminnan valvomisesta säätää lailla.

Väestöliitto ry kannattaa adoptiolautakunnan kokoonpanon supistamista ja erillisen laajan adoptioasioiden neuvottelukunnan perustamista. Liiton mielestä luvat ottolapsitoimiston ylläpitämiseen ja lapseksiottamispalvelun antamiseen tulisi säilyttää määräaikaisina, jos tämä on EU:n palveludirektiivin mukaan mahdollista. Lisäksi liitto katsoo, että kaikilla adoption osapuolilla tulisi olla mahdollisuus valittaa tehdyistä päätöksistä ainakin yhteen oikeusasteeseen.

Interpedia ry toteaa, että palvelunantajan toimilupa tulee saada toistaiseksi voimassa olevaksi. Adoptiolautakunnan tai muun vastaavan adoptiolupia myöntävän tahon kokoonpanon osalta yhdistys toteaa, ettei kokoonpanossa tarvitse olla palvelunantajan edustusta, jos kansainvälinen erityisosaaminen on muutoin turvattu. Tämä puolestaan edellyttää adoptioasioiden neuvottelukunnan perustamista, jossa palvelunantajat ovat edustettuina sekä sitä, että adoptioluvan antava viranomaisena on tiiviissä yhteistyössä neuvottelukunnan kanssa. Tärkeinä yhteistyöasioina yhdistys mainitsee muun muassa yleiset linjaukset ja ohjeet. Tämän lisäksi neuvottelukunnan edustaja tulisi hankalissa yksittäistapauksissa voida kutsua asiantuntijaksi. Lisäksi yhdistys huomauttaa, että hallinto-oikeuskäsittelyssä tulee turvata lastensuojeluosaamisen lisäksi myös riittävä kansainvälisen adoptiotoiminnan tuntemus.

Seta ry puoltaa muistiossa mainittua mahdollisuutta valittaa hovioikeuden tekemästä päätöksestä koskien lapseksi ottamisen vahvistamista.

Pelastakaa Lapset ry toteaa lautakunnan kokoonpanon osalta, että lupa-asioiden käsittelyssä tulee turvata riittävä lapsiasioiden tuntemus. Yhdistys toteaa, että palvelunantajat ovat tuoneet lautakunnan kokoonpanoon muun muassa tärkeää asiantuntemusta kansainvälisten adoptioiden käytännöistä. Palvelunantajien läsnäolon tarve kokoonpanossa vähenisi, jos lautakunnan roolia keskusviranomaisena voitaisiin vahvistaa, asiantuntemus kansainvälisestä adoptiotoiminnasta turvattaisiin ja lautakunta ottaisi aktiivisen roolin valtakunnallisen ohjeistuksen antajana. Sen sijaan yhdistys suhtautuu varauksellisesti adoptioerheiden edustajan läsnäoloon lautakunnan kokoonpanossa. Yhdistyksen mukaan näiden tahojen osalta voitaisiin ajatella, että kyseessä olisi eräänlainen jääviystilanne, koska perheiden edustaja olisi päättämässä edustamalleen hakijaperheelle myönnettävästä luvasta. Erillisen neuvottelukunnan perustamisen edellytyksenä yhdistyksen mukaan tulisi olla, että sen tehtävä olisi tarkoituksenmukainen ja toimenkuva selkeästi määriteltävissä.

3.6.6 Lapseksiottamislain käsitteistö

Muistiossa ehdotetaan:

Muistion mukaan sisällöllisten uudistusten yhteydessä olisi perusteltua toteuttaa laissa käytetyn käsitteistön uudistaminen siten, että termi "lapseksiottaminen" ja sen johdannaiset korvataan termillä "adoptio" ja sen johdannaisilla.

Ne lausunnonantajat, jotka ottivat kantaa käsitteistön uudistamiseen, kannattavat sitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö, Kirkkohallitus, Interpedia ry, Helsingin kaupungin sosiaalivierasto, Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, Pelastakaa Lapset ry)

Väestörekisterikeskus huomauttaa, että käsitteistön muutos aiheuttaa muutoksen myös väestötietojärjestelmän tietokantaan. (Ks. myös tiivistelmän kohta 3.1.)

Pelastakaa Lapset ry esittää, että termi ”kotiselvitys” korvattaisiin termillä ”lausunto hakijoiden olosuhteista kansainvälistä/kotimaista adoptiota varten”.

4 MUITA HUOMIOITA

Väestörekisterikeskus toivoo nykyisen lapseksiottamisesta annetun asetuksen (308/1997) 10 §:n 1 momentin 12 kohdan muuttamista niin, että palvelunantaja ilmoittaisi ulkomailla vahvistetusta adoptiosta väestötietojärjestelmään. Väestörekisterikeskuksen mukaan muotoilu mahdollistaisi ilmoitusten lähettämisen toimivaltaiselle maistraatille, mikä nopeuttaisi tiedon rekisteröintiä väestötietojärjestelmään. Nykyisen säännöksen mukaan palvelunantajat lähettävät ilmoitukset Väestörekisterikeskukselle, josta ne joudutaan lähettämään edelleen tietojen ylläpidosta vastaavalle maistraatille.

Adoptioperheet ry:n mukaan lakiin tulee kirjata säännös ottolapsisuhteen sisällöstä ennen adoption vahvistamista. Esimerkiksi Thaimaasta saapuvat lapset tulevat Suomeen niin sanotulla huoltosopimuksella, eikä maistraatti puolestaan luokittele sopimusta sijoitus- tai huoltosopimukseksi, minkä vuoksi tulevien adoptiovanhempien ja lapsen välistä suhdetta ei voi kirjata virallisesti minnekään. Näin ollen lapsella ei ole ennen adoption vahvistamista Suomessa huoltajaa eikä edunvalvojaa. Lisäksi yhdistys huomauttaa siitä, että sellaiselle lapselle, joka tulee maahan adoptiotarkoituksessa vailla Suomen kansalaisuutta, tulisi myöntää Suomen kansalaisuus ennen adoption vahvistamista.

Lapsiasiavaltuutettu pitää muistion ainoana puutteena sitä, ettei siinä ole viitattu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, vaikka muistiossa esitetyt ehdotukset sinänsä ovatkin sopusoinnussa sopimuksen kanssa. Lapsiasiavaltuutetun mukaan sopimuksen vaikutukset on otettava huomioon jatkovalmistelussa laajasti ja arvioitava eri artiklojen, sekä erityisesti sen lapsikauppaa koskevan lisäpöytäkirjan ratifioinnin vaikutuksia uudistukseen. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa myös, että uudistuksen jatkovalmistelussa olisi kokonaisuutena arvioitava adoptioperheiden sosiaalietuuksiin, perhevapaisiin ja adoptioavustuksiin liittyviä kysymyksiä suhteessa uudistettavaan adoptiolainsäädäntöön. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomioita myös adoptiotutkimuksen tarpeellisuuteen Suomessa.

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston mukaan lain 7 §:ään tulisi nykyistä selvemmin kirjata se, että avioliitonomaisessa suhteessa elävät parit eivät voi hakea adoptiolasta yhdessä eivätkä myöskään siten, että vain toinen puolisoista on adoptionhakijana.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että lain kokonaisuudistuksen yhteydessä tulisi ottaa tarkasteluun myös niin sanottuun aikuisadoptioon liittyvät uudistustarpeet.

Pelastakaa Lapset ry esittää harkittavaksi, että adoptioissa asetettaisiin selkeä yläikäraja adoptionhakijoille. Adoptiolakiin tulisi kirjata myös lakisääteinen adoption vahvistamisen jälkeinen seuranta-aika. Yhdistys esittää myös, että uudistuksen yhteydessä keskusteltaisiin yksin adoptioimisesta ja siitä, mitä seikkoja tässä yhteydessä tulisi lapsen edun näkökulmasta ottaa huomioon. Yhdistys huomauttaa lisäksi lapsen biologisen vanhemman kuulemiseen liittyvästä menettelystä. Yhdistyksen mukaan uuteen lakiin voitaisiin sisällyttää voimassa olevan lain esitöihin kirjattu pääsääntö, jonka mukaan niin sanotun avoimen suostumuksensa adoptioon antanutta luovuttajavanhempaa ei kuultaisi tuomioistuimessa. Tällöin myös tuomioistuimet kiinnittäisivät siihen paremmin huomioita ja käytäntö asiassa saataisiin yhdenmukaiseksi. Kuulemisen tarkoituksena on suojata vanhemman etuja, eikä sitä näin ollen tulisi käyttää vanhemman toivomusten vastaisesti. Yhdistyksen mukaan uudistettavaan lakiin tulisi sisällyttää myös selkeät viittaukset sovellettaviin muihin lakeihin. Lisäksi yhdistys esittää, että lainuudistuksen yhteydessä uudistettaisiin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön opas ottolapsineuvonnan antajille sekä adoptioon liittyvät lomakkeet.

Kaksi lausunnonantajaa huomauttaa, että jatkovalmistelussa tulisi arvioida myös uuden lainsäädännön suhde lastensuojelulakiin. Lisäksi kotimaisten adoptioiden laajempaa käyttöä pysyvänä lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen ratkaisuna laadukkaana sijaishuollon ja lasten pysyvien kiintymyssuhteiden turvaamisen näkökulmasta tulisi harkita perusteellisemmin. (*Lapsiasiavaltuutettu ja Pelastakaa Lapset ry*)

LIITE

Arviomuistiosta koskien lapseksiottamista koskevan lain uudistamistarpeita pyydettiin lausuntoa seuraavilta viranomaisilta ja yhteisöiltä:¹

Sosiaali- ja terveysministeriö

Helsingin hallinto-oikeus

Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto

Kirkkohallitus

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula

Väestörekisterikeskus

Adoptioperheet ry

Interpedia ry

Lastensuojelun Keskusliitto*

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Pelastakaa Lapset ry

Sateenkaariperheet ry

Seta ry

Suomen Asianajajaliitto

Väestöliitto ry

¹ (*):llä merkityiltä ei saatu lausuntoa. *Helsingin hallinto-oikeus* toteaa lausunnossaan, ettei sillä ole lausuttavaa asiassa.